

Zvláštní případ Edwarda Goreye

Edward St. John Gorey (22. 2. 1925–15. 4. 2000) byl spisovatel, ilustrátor, divadelní scenárista a návrhář kostýmů: měl velmi podivný smysl pro humor, rád kreslil mrtvé děti, a to dokonce způsobem, který je úsměvný. Ovlivnil celé generace komiksových autorů a stal se klasikem okrajových žánrů. Působil britským, dá se říct viktoriánským dojmem, ale byl Američan. Nikdy v Anglii nebyl a cestování odmítal. Jeho rodiče se rozvedli, když mu bylo jedenáct, a opět vzali, když mu bylo dvacet sedm. Jedna z jeho macech hrála okrajovou roli v muzikálu *Casablanca*. Část rodiny se věnovala psaní či kreslení, aniž by přitom upadala do hlubin umění.

Gorey prošel řadou místních škol, ale nakonec v letech 1946–1950 vystudoval Harvard. Na koleji bydlel společně s básníkem Frankem O'Harou. Po studiích žil nějakou dobu v New Yorku, kde se živil jako ilustrátor tak odlišných žánrů, jako je Stokerův *Dracula* nebo verše T. S. Eliota. Často o sobě prohlašoval, že nemá téměř žádné umělecké vzdělání, ale kvalita ilustrací, básnivé texty a surrealistické stříhy svědčí o velké poučenosti autora, který kdyby chtěl, tak by se určitě mohl stát váženým umělcem. Zdá se, že tuto možnost vědomě zavrhl, snad proto, že kabaret, divadlo a opera mu v poválečných neodadaistických dobách byly bližší než vážná umění. Vyráběl loutky z papírové kaše a hrál s nimi zábavná celovečerní představení. Choval kočky a miloval balet.

Rád četl autory, jako je Agatha Christie, Robert Musil či dvorní dáma Murasaki Šikibu, která napsala nádherný román o princí Gendžim. S velkým zaujetím sledoval příběhy Batmana a nade vše jej zajímal film, na který občas pod jedním ze svých pseudo- či heteronymů psal bodavé kritiky. O jeho osobním životě toho moc nevíme. Nikdy o něm nemluvil a také se nikdy neoženil. Rovněž nechoval žádnou zvláštní náklonnost k dětem. Koneckonců měl kočky. Děti v jeho knihách obvykle

končí tak, že je něco sežere, přejede nebo praští sekyrou. Jinak byl vlídný a přátelský. Dával však přednost samotě.

Svoji první knihu *Rozklížená harfa* napsal a nakreslil v roce 1953. Do roku 1999 následovalo sto dalších drobných knížek publikovaných v okrajových nakladatelstvích. Jedná se většinou o útlé černobílé knihy podobné našemu výběru. Ovlivnil překvapivě mnoho lidí a mnoho žánrů, včetně filmu a písňových textů. Natolik si oblíbil skupinu Tiger Lillies, že jí poslal krabici svých nepublikovaných textů. Tiger Lillies ve spolupráci s Kronos Quartetem z ní vytvořili již po autorově smrti CD nazvané *Goreyův konec*. Stačí si však prolistovat jakýkoliv výběr komiksů a člověk skoro určitě narazí na nějaké goreyovské prvky, ať již ve „viktoriánské“ kresbě, nebo makabrozním zpracování námětu.

Jeho dílo se vymyká zařazení: byl víc než ilustrátor. Neustále experimentoval s knihami beze slov, s knihami o velikosti krabičky od sirek, s knihami obydlenými podivnými postavami nebo předměty. Nejčastěji se o něm říká, že patřil do kategorie autorů „nonsense literatury“ jako Lewis Carroll nebo Edward Lear. Jeho knihy mají víc vrstev. Dítě je čte jako divný komiks, dospělý jako „gotický“ příběh a vytríbený čtenář rozezná vrcholnou surrealistickou poetiku či linku, za kterou by se nestyděl Paul Klee. Je jedním ze současných tzv. kultovních autorů a původní vydání jeho děl jsou předmětem čilého obchodu a sběratelství.

Pokud vím (a pokud to ví správce Goreyovy pozůstalosti), tak se v českém prostředí Gorey objevil jenom jednou – bylo to ve třetím čísle novinového vydání Revue Smaragd (1969), pro níž Walter Stamberger záslužně přeložil knihu *Object Lesson* jako „Nezvratný důkaz“, i když i u tak triviálních slov je možné se dopracovat nejméně šesti dalších významů. Jiným příkladem charakteristického jazykového znejistění je „čajová konvice“, pro kterou Gorey používá výraz „tea-urn“, kde „urn“ je sice nádoba, ale také urna na popel zemřelých. Gorey často vytváří zvukomalebné a významově matoucí složeniny slov a zvláštní rýmy, takže pečlivý překladatel tráví přechasto večery marným pláčem.

V poslední době bylo Goreyovo dílo sebráno a z větší části nově publikováno ve čtyřech základních svazcích (*Amphigorey*, *Amphigorey Too*, *Amphigorey Also*, *Amphigorey Again*). Kromě toho vycházejí další goreyovské dokumenty, životopisy a dokonce krabice s loutkami. Bude-li tento výběr českým čtenářstvem vlídně přijat, dočká se jistě vážené obecnostvo nějakého dalšího zběsilého pokračování, ve kterém již nebudeme šetřit jeho slovanského holubičího útlocitu.

Václav Cílek

Poznámka: Tato kniha je volným a neurčitým pokračováním projektu Borgesovy knihovny (ať už se bude jmenovat jakkoliv), kde zatím vyšla *Neviditelná města* Itala Calvina, Valéryho *Pan Teste* a Kubinova *Země snivců*. Úplná bibliografie Goreyových knih se dá dohledat na Wikipedii, kde jsou i odkazy na rozhlasové rozhovory pro BBC. Osobní přítel Alexander Theroux sepsal pod názvem *Zvláštní případ Edwarda Goreye* (Fantagraphics Books, 2000) jeho bibliografii. Zdá se, že Goreyova pověst spíše roste a že jeho původně okrajové dílo se postupně začleňuje do kulturního kánonu 20. století.